

DOI: 10.7251/GFP1505054B

UDC: 347.61/64(-055.26)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
16. maj 2015.Datum prihvatanja rada:
2. jun 2015.

Materinstvo na osnovu ugovora o rađanju za drugog

Apstrakt: Prednacrt Građanskog zakonika Srbije predviđa novi ugovor o rađanju za drugog na osnovu koga se uspostavlja roditeljski odnos. Ovim ugovorom se obavezuje surogat majka bračnim ili vanbračnim drugovima (nameravani roditelji) da će, posle oplodnje oplodnim ćelijama jednog od nameravanih roditelja ili oplodnim ćelijama oba nameravana roditelja, nositi i roditi dete i predati ga nameravanim roditeljima, a oni su dužni da dete preuzmu i sa njime uspostave roditeljski odnos.

Ugovor o rađanju za drugog može zaključiti žena koja sama živi sa surogat majkom (iz naročito opravdanih razloga koje utvrđuje sud u vanparničnom postupku – člana 63. Prednacrtu), kada se za oplodnju mora koristiti jajna ćelija nameravane majke.

Ugovor o rađanju za drugog nije u interesu deteta. On je, u zemljama gde je usvojen, sredstvo za eksploataciju najsiromašnijih žena i neprirodan. U Prednacrtu je regulisan, uglavnom, opštim pravnim standardima, a uređivanje više prava i obaveza prepustio je autonomiji volje ugovornih strana (kao što je odricanje surogat majke od svojstva majke, trenutak sticanja roditeljskog prava nameravanih roditelja, predaju deteta, naknadu razumnih troškova itd).

Ključne reči: surogat majka; nameravani roditelji; potpuna, genetska surogacija; delimična, genetska surogacija; biomedicinski potpomognuto oplodjenje

Prof. dr

Ilija Babić Fakultet
za evropske pravno-
političke studije u Novom
Sadu, Univerzitet Edukons,
Fakultet pravnih nauka
Panevropski univerzitet
"Apeiron" Banja Luka

1. UVOD

Bremenitost žene, rođenje deteta i nerazdvojna veza deteta sa majkom, naročito u prvim godinama njegovog života, očigledna je. Od davnina, u nemirnim i nevernim vremenima i kad nije bilo poznato ko je otac, bilo je poznato ko je majka. Tako je u Digestama navedena Paulusova sentenca: *Quia semper certa est, etiam si vulgo conceperit: pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*.¹ Sa ciljem da

¹ D.4.5: (Majka) je uvek tačno određena, čak i onda kada je začela van braka; otac je onaj na koga ukazuje venčanje – Danilović, J. i Stanojević, O., *Tekstovi iz rimskog prava*, Službeni list SCG, Beograd 2003, str. 156.

onemogućiti zamenu deteta prilikom prodaja Večiti edikt gradskog pretora (*Edictum perpetuum praetoris urbani*), u drugom delu, XXI, tačka 118. sadrži odredbe o pregledu bremenite žene i čuvanju začetka.² Pravilo da je majka uvek poznata (određena) usvojeno je i u članu 42. Porodičnog zakona (PZ)³: „Majka deteta jeste žena koja ga je rodila“.⁴ Događalo se, ponekad, da dođe do namerne ili slučajne zamene deteta, otmice deteta ili da majka napusti dete po rođenju, zbog čega ono nije upisano u matičnu knjigu rođenih, a docnije odluči da se utvrdi njeno materinstvo⁵ njeno materinstvo može biti utvrđeno pravnosnažnom sudskom presudom (član 43. PZ).

Oboriva pretpostavka ko se smatra majkom deteta, dopunjena pravilima u kojim slučajevima se može utvrđivati materinstvo, dovedena je u pitanje usled sve većeg broja začeca i rađanja deteta uz biomedicinsko potpomognuto oplodjenje, a naročito u slučaju kod surogat materinstva.

2. BIOMEDICINSKO POTPOMOGNUTO OPLOĐENJE

Žena i muškarac koji danas ne mogu prirodnim začecem postati majka i otac to mogu ostvariti veštačkom oplodnjom. Metode veštačke oplodnje prethodile su pravnom regulisanju ove oblasti, da bi, posle toga nastalo pravo na veštačko oplodjenje⁶ – biomedicinski potpomognuto oplodjenje⁷ (BMPO). Ovakav način oplodnje direktno zavisi od napretka medicinskih nauka. Veštačka oplodnja je etički opravdana ako je ona lek za neplodnost ili ako se na taj način onemogućava prenošenje opasnih naslednih bolesti.⁸ Član 5. stav 1. Porodičnog zakona propisuje da žena slobodno odlučuje o rađanju. Pravilno se ova odredba tumači restriktivno – da se odnosi na pravo rađanja začetog deteta, a da njome nisu obuhvaćena prava koja ima muškarac u planiranju porodice.⁹

² Romac, A., *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb 1973, strana 55.

³ „Službeni glasnik RS“, br. 18/05, 72/11 – drugi zakon i 6/15.

⁴ Ukoliko je dete rođeno u zdravstvenoj ustanovi, zdravstvena ustanova dužna je da prijavi rođenje deteta. Rođenje deteta van zdravstvene ustanove dužan je da prijavi otac deteta, a ako on nije u mogućnosti da to učini, drugi član domaćinstva, odnosno lice u čijem stanu je dete rođeno, ili majka čim za to bude sposobna, ili babica, odnosno lekar koji su prisustvovali porođaju, a ako ovih lica nema ili nisu u mogućnosti da prijave rođenje – lice koje je saznalo za rođenje (čl. 46. i 47. Zakona o matičnim knjigama, „Službeni glasnik RS“, br. 20/09 i 145/14).

⁵ Cvejić Jančić, O., *Porodično pravo*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2009, str. 252; Draškić, M., *Porodično pravo i prava deteta*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2007, str. 184; Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2014, str. 207. i Kovaček Stanić G., *Porodično pravo*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2009, str. 212.

⁶ Vid. član 1. Konvencije o ljudskim pravima i biomedicini, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, broj 12/10.

⁷ Živojinović, D., Pravo na začecje uz pomoć biomedicine, *Pravni život*, broj 10/2008, str. 213.

⁸ Ponjavić, Z., *Prekid trudnoće – pravni aspekti*, Nomos, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac 1997, str. 61.

⁹ Kovaček Stanić G., Biomedicinski potpomognuto začecje i rođenje deteta: surogat materinstvo u uporednom evropskom pravu i Srbiji, *Stanovništvo*, br.1/2013, str. 2.

Član 3. tačka 2. Zakona o lečenju neplodnosti postupcima biomedicinski potpomognutog oplodjenja (Zakon o lečenju neplodnosti)¹⁰ određuje da je ovaj način oplodjenja kontrolisani postupak oplodjenja žene koji se sprovodi u skladu sa savremenim standardima medicinske nauke, koji je različit od polnog odnosa. Pojam BMPO obuhvata različite načine telesnog (*in vivo*) i vantelesnog (*in vitro*) oplodjenja žene, kad začće deteta prirodnim putem, iz bilo kog razloga, nije moguće.¹¹

Postoji više postupaka BMPO. Telesno oplodjenje može se obaviti unošenjem semenih ćelija u polne organe žene ili unošenje jajnih ćelija zajedno sa semenim ćelijama u polne organe žene. Vantelesno oplodjenje vrši se spajanjem jajnih i semenih ćelija van tela žene ili prenošenjem ranog embriona u telo žene (član 23. stav 1. Zakon o lečenju neplodnosti).

Najčešće se BMPO obavlja tako da se reproduktivne ćelije bračnog ili vanbračnog druga (muža), bez seksualnog odnosa, unose u matericu njegove žene, postoji *homologna inseminacija*. Kada bračni ili vanbračni drug ne može da oplodi ženu, reproduktivne ćelije uzimaju se od muškarca donora izvan bračne ili vanbračne zajednice i unose u matericu njegove žene i tada je reč o *heterolognoj inseminaciji*.¹²

U pravnoj i medicinskoj literaturi se navodi da je prva zabeležena veštačka oplodnja domaće životinje izvršena 1322. nad rasnom kobilom jednog Arapina. „Iz osvetoljubivih motiva spužva natopljena spermom starog kljusea unijeta je u vaginu rasne kobile“.¹³ Godine 1790. opat *Lazzaro Spallanzani* u Paviji prenosi seme jednoj kučki na veštački način,¹⁴ a 1866. u SAD rođeno je prvo dete intravaginalnom inseminacijom. Prvo začće bebe *in vitro* („u epruveti“) izvršili su *P. C. Steptoe* i *R. G. Edwards* 1978. godine, posle čega je 25. jula 1978. carskim rezom, rođena Luiz Braun. Iz jajnika Luizine majke Lesli uzeli su jajnu ćeliju, a zatim je u epruveti oplodili oplodnim ćelijama Luizinog muža. Embrion koji je nastao vraćen je Leslinu matericu.¹⁵ Pod rukovodstvom *Iana Wilmuta*, posle 277 pokušaja, klonirana je 1997. ovca Dolly, a 2000. godine voditelji projekta „Human genome“ objavili su otkriće cele genetske mape čoveka i klonirali embrionalne ćelije čoveka. Predstavnici sekte *Raelianaca* i društva *Clon-Aid* objavili su 2002. godine

¹⁰ „Službeni glasnik RS“, br. 72/2009.

¹¹ Kešina, I., Reprodukcijska medicina – izazov kršćanskoj slici čovjeka, *Crkva u svijetu*, broj 38/2003, str. 535; Draškić, M., Biomedicinski potpomognuto oplodjenje, str. 1, ius.bg.ac.rs/.../bmpo.medicinsko/pravo.pdf

¹² *Isto*.

¹³ Tolić, B. i Jelačić, O., Umjetna oplodnja žene – pravni i deontološki problem, *Naša zakonitost*, broj 2/75, strana 44.

¹⁴ Kešina, I., Reprodukcijska medicina – izazov kršćanskoj slici čovjeka, *Crkva u svijetu*, broj 38/2003, str. 535.

¹⁵ Kovaček Stanić, G., *Legislativa o ljudskoj reprodukciji uz biomedicinsku pomoć*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj Vojvodine, Novi Sad 2008, str. 9.

da je rođen prvi konirani čovek, devojčica Eva.¹⁶ Kloniranje čoveka je, međutim, izričito zabranjeno članom 56. tačka 7. Zakon o lečenju neplodnosti.

3. ŽENA KOJA RAĐA ZA DRUGOG - SUROGAT MAJKA

3.1. Pojam

Surogat¹⁷ majka je žena koja, na osnovu ugovora sa bračnim ili vanbračnim drugovima (nameravanim roditeljima), zaključenog pre trudnoće, ostane trudna posle uspešnog prirodnog ili veštačkog oplodjenja (*in vivo*) ili usadivanja oplodene jaj- ne ćelije (*in vitro*) sa namerom da rođeno dete preda nameravanim roditeljima.¹⁸

Ističe se da je surogat majka definisana kao žena starija od 18 godina koja bez naknade, sa ciljem davanja deteta po rođenju donoru ili drugom licu nosi fetus začet postupkom BMPO. Prilagođena stvarnosti definicija određuje surogat maj- ku kao ženu koja za novac i posredstvom agencije iznese trećim licima trudnoću embrija oplodjenih *in vitro* sa reproduktivnim ćelijama jednog ili oba naručioca.¹⁹

Ukoliko nije moguće, iz raznih razloga, izvršiti homolognu ili heterolog- nu inseminaciju, danas se u nekim zemljama praktikuje surogat materinstvo.²⁰ Ono nastaje na osnovu ugovora o rađanju za drugog kada je nužno učešće najmanje još jedne žene: koja je oplodena, nosi trudnoću i rađa dete. Muške i ženeske oplodne će- lije para (ili donora-davalaca oplodnih ćelija paru) mogu biti spojene *in vitro*, unesene kao embrion u matericu žene koja nosi i rađa dete da bi posle rođenja dete predala paru naručilaca. U ovom slučaju surogat majka nosi trudnoću i rađa dete za par naručilaca od kojih dete vodi genetsko poreklo. Surogat majka je gestacijska majka jer nije genetski povezana sa detetom.²¹

Žena koja na osnovu ugovora nosi trudnoću, rađa dete i predaje ga paru naručilaca može donirati svoju jajnu ćeliju koja je oplodena oplodnim ćelijama

¹⁶ Kešina, I., *n. d.*, str. 535. i 534.

¹⁷ Latinska reč *surogat* znači zamenik, zamena – vid. na primer: Đorđević, J., *Latinsko- srpski rečnik*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1997, str. 1472 (reprint izdanja iz 1886); Vujaklija, M. *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd 1970, str. 922.

¹⁸ Delovi ove definicije proističu iz člana 61. prednacrtu *Građanskog zakonika Republike Srbije, treća knjiga – Porodični odnosi*, Generalni sekretarijat Vlade RS, Beograd 2011. Surogat materinstvo se kraće definiše kao „postupak u kome žena pristaje da iznese trudnoću sa namerom da nakon porođaja, dete preda paru sa kojim je zaključila ugovor“ – Kovaček Stanić, G., Porodično-pravni aspekti surogat materinstva, *Pravni život*, broj 9/2001, str. 491, a potpunije rečima da „surogat materinstvo predstavlja ugovor u kome prirodna ili surogat majka, nakon što je veštački oplodena spermom prirodnog oca, za određenu nadoknadu nosi i rađa dete za tog oca, i istovremeno odustaje od svoga roditeljskog prava nakon rađanja deteta“, Micković, D., Ugovori o surogat materinstvu: pravni i etički aspekti, *Pravni život*, br. 10/2008, str. 431. i 432.

¹⁹ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., Bioetička kompleksnost problematike zamjen- skoga majčinstva, *Diacovensia*, br. 1/2015, str. 38.

²⁰ Kovaček Stanić G., *n. d.*, str. 5–11.

²¹ Micković, D., Ugovori o surogat materinstvu: pravni i etički aspekti, *Pravni život*, br. 10/2008, str. 432.

muškarca koji joj nije bračni ni vanbračni drug nego muškarac iz para naručila- ca. Moguće je da je surogat majka, koja donira svoju jajnu ćeliju, oplodena doniranim muškim oplodnim ćelijama (a ne oplodnim ćelijama muškarca iz para). U ova dva slučaja oplodena je jajna ćelija surogat majke te je ona genetska – biološka majka deteta koje će se roditi.

Reproduktivnim ćelijama muškarca iz para može biti oplodena *in vitro* do- nirana jajna ćelija treće žene, a zatim usađena u matericu žene koja nosi trud- noću.²² Moguće je da je par naručilaca zaključio ugovor o rađanju, da je jajnu ćeliju donirala treća žena, a muške oplodne ćelije muškarac koji nije bračni ili van- bračni drug. U ovim situacijama surogat majka nije biološka majka, nego samo po trudnoći – gestacijska.

Najpogodniji tip surogat majke je udata žena, starosti od 27 do 30 godina „koje su već rodile dvoje ili troje djece (imaju svoju vlastitu obitelj), domaćice, nezapo- slene ili zaposlene pola radnog vremena i slično“.²³

3.2. Istorijat

Surogat materinstvo zabeleženo je u Svetom pismu. U Prvoj knjizi Mojsijevoj, glavi 16. 1, 2 i 15. navodi se da Sara, žena Avramova nije rađala decu. Sara je ima- la robinju Misirku, po imenu Agara. Sara je nagovorila Avrama „... idi k robinji mojoj, ne bih li dobila djece od nje. I Avram prista na riječ Sarinu“. „I rodi Agara Avramu sina; i nadjede Avram sinu svojem, kojega mu rodi Agara, ime Ismailo“.²⁴

Surogat materinstvo se pojavljivalo u brojnim kulturama koje su bile blago- naklone prema ženama koje rađaju decu paru koji je neplodan. Pre Građanskog rata u Severnoj Americi robinje su često rađale decu svojim gospodarima i na njima nisu imala nikakva prava.²⁵ Sredinom dvadesetog veka surogat majka je bila bli- ži srodnik ili prijatelj neplodnom paru. U drugoj polovini dvadesetog veka par koji nije mogao imati decu zaključivao je ugovor sa trećim licem o rađanju. Kada su metode biološki potpomognute oplodnje još više unapređene, u SAD je 1976. prih- vaćen ugovor o surogat materinstvu. Posle nekoliko decenija, veliki broj zapadnih zemalja ovladava medicinskim metodama veštačke oplodnje i donosi zakone koji omogućavaju zaključenje ugovora o surogat materinstvu.²⁶

4. UGOVOR O RAĐANJU ZA DRUGOG

4.1. Upšte

Ugovorom o rađanju za drugog obavezuje se žena (surogat majka) bračnim ili vanbračnim drugovima (nameravani roditelji) da će, posle oplodnje oplodnim ćelijama jednog od nameravanih roditelja ili oplodnim ćelijama oba nameravana

²² Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 38.

²³ *Isto.*

²⁴ *Sveto pismo staroga i novoga zavjeta*, Britansko inostrano biblijsko društvo, Beograd 1992, str. 11.

²⁵ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 37.

²⁶ *Isto.*

roditelja, nositi i roditi dete, te ga predati nameravanim roditeljima, a oni su dužni da dete preuzmu i sa njime uspostave roditeljski odnos. Ovakva definicija ugovora proističe iz odredaba čl. 61, 63. i 54. Prednacrta Građanskog zakonika – Porodični odnosi. U pravima koja dopuštaju samo gestacijsku surogaciju kao i da oplodne ćelije nisu dali nameravani roditelji, definicija ovog ugovora bila bi drugačija.

Član 63. Ustava Republike Srbije²⁷ jemči slobodu svakome da odlučuje o rađanju dece (stav 1) i nalaže Republici Srbiji da podstiče roditelje da se odluče na rađanje dece i da im pomaže u tome (stav 2). U ovim odredbama može se naći osnov za regulisanje ugovora o rađanju za drugog samo njegovim veoma ekstenzivnim tumačenjem.

Ugovor o rađanju za drugog je, prema pozitivnom pravu, zabranjen. Član 56. tačka 25. Zakon o lečenju neplodnosti propisuje da je u postupku BMPO zabranjeno uključiti i ženu koja ima nameru da dete posle rođenja ustupi trećem licu sa ili bez plaćanja bilo kakve nadoknade, odnosno ostvarivanja bilo kakve materijalne ili nematerijalne koristi, kao i nuđenje usluga surogat majke od strane žene ili bilo kog drugog lica sa ili bez plaćanja bilo kakve nadoknade, odnosno ostvarivanja druge materijalne ili nematerijalne koristi. Lice koje preduzme bilo koju od ovih radnji čini i teško krivično delo.²⁸

Ugovor o rađanju za drugog je, prema tome, protivan važećem prinudnim propisima i ništav (član 103. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima – ZOO²⁹). Na ništavost sud pazi po službenoj dužnosti, na nju se može pozvati svako zainteresovano lice i javni tužilac. Pravo na isticanje ništavosti nije ograničeno rokom (čl. 109. i 110. ZOO).

4.2. Oblici ugovora

Ugovor o rađanju za drugog, prema rešenjima Prednacrta, može imati tri oblika: 1) ako se za oplodnju surogat majke koriste oplodne ćelije jednog od nameravanih roditelja (delimična, genetska surogacija), 2) ako se za oplodnju surogat majke koriste oplodne ćelije oba nameravana roditelja (potpuna, genetska surogacija) i 3) kad ugovor o rađanju za drugog zaključuje žena koja sama živi sa surogat majkom (iz naročito opravdanih razloga koje utvrđuje sud u vanparničnom postupku – osnovno rešenje člana 63. Prednacrta), tada se za oplodnju mora koristiti jajna ćelija nameravane majke.

²⁷ „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.

²⁸ Član 73. stav 1. Zakona o lečenju neplodnosti: „Ko u postupak BMPO uključi ženu koja ima nameru da dete posle rođenja ustupi trećem licu sa ili bez plaćanja bilo kakve nadoknade, odnosno ostvarivanja bilo kakve materijalne ili nematerijalne koristi ili ko nudi usluge surogat majke od strane žene ili bilo kog drugog lica sa ili bez plaćanja bilo kakve nadoknade, odnosno ostvarivanje materijalne ili nematerijalne koristi, kazniće se zatvorom od tri do deset godina“. Kazna za kvalifikovane oblike ovog krivičnog dela je veće.

²⁹ „Službeni list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i „Službeni list SRJ“, broj 31/93.

Kod delimične genetske surogacije jedan od nameravanih roditelja je i bio- loški roditelj (sa polovinom gena, ali je i surogat majka sa drugom polovinom gena biološki roditelj rođenog deteta). Ako je nameravana majka donirala jajnu ćeliju oplodenu doniranim oplodnim ćelijama drugog muškarca, a ne nameravanog oca, koja je (kao embrion) unesena u matericu surogat mjahe, genetska (biološka) majka je nameravana majka, a surogat majka je gestacijska majka. U slučaju da je oplodnim ćelijama nameravanog oca oplodena jajna ćelija surogat majke, surogat majka je i genetska mjahe sa polovinom gena i gestacijska majka (jer je rodila dete).

Nameravani roditelj, čije oplodne ćelije nisu korišćene prilikom oplodnje nema ni genetsku a ni gestacijsku vezu sa detetom. Ovu roditeljsku vezu taj roditelj uspostavlja na osnovu ugovora o rađanju za drugog i zakona.³⁰ Kada žena koja sama živi koristi svoju jajnu ćeliju, a na osnovu odluke suda zaključi ugovor o rađanju sa surogat majkom, surogat majka je gestacijska majka, a nameravana majka koja je dala svoju jajnu ćeliju je genetska majka. U ovoj situaciji donirane su oplodne ćelije muškarca.

Kod potpune, genetske surogacije biološki, genetski roditelji su nameravani roditelji, a surogat majka je gestacijska mjahe – po trudnoći i rađanju.

4.3. Posebna svojstva ugovornih strana

U svim oblicima rađanja za drugog postoji genetska surogacija jednog ili oba roditelja. Sledom toga je opravdano u članu 62. Prednacrta predviđeno da ugovor o rađanju ne mogu međusobno zaključi krvni srodnici i srodnici po usvojenju u pravoj liniji bez obzira na stepen srodstva, pobočni srodnici zaključno sa četvr- tim stepenom srodstva kao ni tazbinski srodnici (između kojih nije dozvoljeno zaključenje braka). Porodični zakon predviđa samo jedan oblik usvojenja (potpuno) i ovo rešenje u Prednacrta je usklađeno sa prirodom ovog usvojenja. Potpunim us- vojenjem (koje je neraskidivo) se između usvojenika i njegovih potomaka i usvoji- telja i njegovih srodnika zasnivaju jednaka prava i dužnosti kao između deteta i roditelja, odnosno drugih srodnika, a prestaje roditeljsko pravo prirodnih rodi- telja. Suprotno Porodičnom zakonu, Prednacrta, u članu 126, predviđa i nepotpuno usvojenje koje nema isto dejstvo. Nepotpunim usvojenjem se, naime, između usvojioca i usvojenika i njegovih potomaka zasnivaju jednaka prava i dužnosti kao između de- teta i roditelja. Usvojenici i njegovi potomci ne uspostavljaju srodničke ni ostale odnose sa srodnicima usvojioca. Zbog toga je nepotpuno usvojenje raskidivo. Stoga je u Prednacrta trebalo predvideti drugačija rešenja za nepotpuno usvojenje.

Zaključenje braka nije dozvoljeno između tazbinskih srodnika u prvom stepenu prave linije i to: svekra i snahe, zeta i tašte, očuha i parstorka te maćehe i pastor- ka. Ovu smetnju za zaključenje braka svojim rešenjem može otkloniti sud, iz oprav- danih razloga (član 21. PZ i član 20. Prednacrta). Trebalo je predvideti da sud, u vanparničnom postupku, može dozvoliti između navedenih tazbinskih srodnika, zaključenje ugovora o rađanju za drugog.

³⁰ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 39.

4.4. Forma ugovora

Član 61. stav 2. Prednacrta predvideo je da ugovor o rađanju za drugog mora biti overen od strane sudije ili javnog beleženika. Overavanjem potpisa javni beležnik potvrđuje da je podnosilac isprave, čiji je identitet prethodno utvrdio, u njegovom prisustvu svojeručno potpisao podnetu ispravu, odnosno da je potpis koji se već nalazi na podnetoj ispravi priznao za svoj (član 5. stav 1. Zakona o overavanju potpisa, prepisa i rukopisa – ZOPPR).³¹ Javni beležnik treba da se upozna sa sadržinom podnete isprave samo u meri koja je neophodna za popunjavanje upisnika o overama i potvrdama. On nije odgovoran za sadržinu podnete isprave, niti je dužan da utvrđuje da li podnosilac ima pravo da potpiše podnetu ispravu (član 11. st. 1. i 2. ZOPPR), osim u slučajevima propisanim stavom 3. istog člana.³²

Predložena forma ugovora o rađanju za drugog ne odgovara njegovom značaju u građanskom pravu. Samo overena pisana isprava ugovora o rađanju za drugog, bez upoznavanja sa njegovom sadržinom i unošenja odgovarajućih upozorenja za strane, može postati sredstvo iskorišćavanja siromašnih žena. Sa ciljem zaštite ugovornih strana, zaštite najboljeg interesa deteta koje će roditi surogat majka (član 6. stav 1. PZ), sprečavanja zloupotreba i zaštiti opštih interesa, nužno je predvideti formu zapisa za ugovor o rađanju za drugog.

Javnobeležnički zapis, pored ostalih, taksativno određenih sastojaka, mora da sadrži i izjavu da su strane, a kad je potrebno i drugi učesnici, poučeni o sadržini i pravnim posledicama ugovora o rađanju za drugog, kao i da su strane upozorene da su njihove izjave nejasne, nerazumljive ili dvosmislene, kao i da su i posle upozorenja pri takvim izjavama ostale (vid. čl. 82. i 84. Zakona o javnom beležništvu – ZJB³³).

4.5. Prava i obaveze ugovornih strana

Prednacrto su predviđena samo osnovna prava i obaveze nameravanih roditelja i surogat majke – žene koja nosi i rađa dete.

4.5.1. Obaveze i prava surogat majke

Osnovne obaveze surogat majke jesu: predaja deteta „po rođenju“ nameravanim roditeljima i trpljenje prekida trudnoće u određenim slučajevima.

Tako član 64. stav 1. Prednacrta određuje osnovnu obavezu surogat majke: „Žena koja je nosila i rodila dete za drugog dužna je da dete po rođenju preda nameravanim

³¹ „Službeni glasnik RS”, br. 93/2014 i 22/2015.

³² Osnovni sudovi, odnosno opštinske uprave kao povereni posao zadržavaju nadležnost za overavanje potpisa, rukopisa i prepisa do 1. marta 2017. godine. U gradovima i opštinama za koje nisu imenovani javni beležnici potpise, rukopise i prepise će overavati osnovni sudovi, sudske jedinice, kao i prijemne kancelarije osnovnih sudova, odnosno opštinske uprave kao povereni posao i posle 1. marta 2017. godine, a do imenovanja javnih beležnika (vid. član 29. ZOPPR).

³³ „Službeni glasnik RS”, br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – drugi zakon, 93/2014 – drugi zakon, 121/2014 i 6/2015.

roditeljima“. Vreme i način predaje deteta nameravanim roditeljima Prednacrta, međutim, ne uređuje. Dete može biti rođeno prevremeno, carskim rezom, ali i kada je tek rođeno biološki je, ne samo zbog dojenja, vezano za majku. Trebalo je u Prednacrta regulisati i ove pravne situacije tako da čine obavezan sastojak ugovora.

Surogat majka je dužna da trpi prekid trudnoće ako se “ustanovi da se na osnovu naučno-medicinskih saznanja može očekivati da će se dete roditi sa teškim telesnim ili duševnim nedostacima“ (član 66. stav 1. Prednacrta). Prekid trudnoće ima za posledicu imovinsku i neimovinsku štetu za surogat majku. Visina štete zavisi od toga da li se prekid trudnoće dogodio u početku kada, najčešće, nije ugrožen život surogat majke ili docnije, kada je trudnoća odmakla zbog čega je nužan carski rez. Operacija može prouzrokovati pogoršanje zdravlja surogat majke, a ponekad i smrt. Prednacrta je trebalo imperativnim odredbama urediti odnose koji nastaju usled prekida trudnoće.

Član 64. stav 3. Prednacrta predviđa da „Ostala prava i obaveze u vezi sa rađanjem za drugog regulišu se ugovorom“. U istom stavu navedeni su, primera radi, slučajevi koji mogu biti regulisani ugovorom: da je surogat majka obavezna da vodi zdrav način života tokom trudnoće, da se podvrgava redovnoj lekarskoj kontroli, da sledi uputstva lekara, da se uzdržava od alkohola, upotrebe droga, pušenja, način plaćanja ugovorenih troškova, međusobna prava i obaveze u slučaju nepoštovanja ugovora i sl. Navedene obaveze i prava ugovornih strana su bitne i ne mogu biti ostavljene autonomiji volje ugovornih strana.

Iz odredaba Prednacrta proističe da je autonomiji volja ugovornih strana prepušteno i odricanje surogat majke od svojstva majke. U suprotnom važno bi pravilo da „Majka deteta jeste žena koja ga je rodila“ (član 42. PZ). Surogat majka može zahtevati i da održava lične odnose sa detetom, a ta situacija nije regulisana odredbama Prednacrta. Ova neregulisana pravna situacija može izazvati i porodično nasilje. Član 241. stav 3. Prednacrta, međutim, predviđa da reguliše da je surogat majka član porodice u smislu tih odredaba (član porodice u članu 197. stav

3. PZ i članu 241. stav 3. Prednacrta određen je vrlo široko – članom porodice su i lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi!?).

Surogat majka ima pravo da zahteva, prema rešenju usvojenom u članu 65. stav 2. Prednacrta, naknadu „razumnih troškova izazvanih nošenjem i rađanjem deteta (gubitak zarade, troškovi medicinskih usluga, troškovi prevoza, smeštaja, ishrane surogat majke i sl).“ Uopšteni pravni standard „razumni troškovi“ delimično je konkretizovan i ograničen nošenjem i rađanjem deteta. On, međutim, ne obuhvata nekada brojne pokušaje začeca surogat majke i neugodnosti kojima je zbog toga izložena i pre nošenja deteta. Posle rađanja deteta zdravlje surogat majke može biti narušeno u toj meri da je nužno njeno dugotrajno lečenje itd.

Ugovaranje nagrade za rađanje deteta za drugog je zabranjeno (član 65. stav 1. Prednacrta).

Prednacrta zabranjuje surodničku surogaciju (član 62), a dozvoljava prijateljsku surogaciju³⁴ koja nužno u sebi uključuje davanje naknade koja, ustvari, prikriva nagradu u ovom, dvostrano obaveznom ugovoru. Isključivi osnov obavezivanja surogat majke (da bude oplodena, da nosi, rodi i preda dete nameravanim roditeljima) je nagrada, a ne prosta naknada troškova koji su zbog toga nastali. Pretpostavlja se da je nagrada osnov obavezivanja surogat majke i kad to nije u ugovoru izraženo (član 51. stav 3. ZOO). Surogat majke su, po pravilu, iz siromašnog dela sveta ili siromašnih slojeva društva. Ponekad surogat majke (naročita kad su i genetičke majke) imaju skrivene namere da sa biološkim ocem deteta ostvare vezu i tako se oslobode svoje dosadašnje veze ili loših materijalnih prilika.³⁵

Majka ima pravo na prekid trudnoće, ako se tokom njene trudnoće, na osnovu medicinskih indikacija, ustanovi da se na drugi način ne može spasiti život ili otkloniti teško narušeno zdravlje surogat majke (član 66. stav 2. Prednacrta). Ova pravna situacija nije potpunije regulisana iako prekid trudnoće nije retka pojava, pogotovo zbog toga što je oplodnja izvršena veštačkim putem. Primena opštih odredaba ZOO o prestanku ugovora ne odgovara prirodi ugovora o rađanju za drugog.

4.5.2. Obaveze i prava nameravanih roditelja

Nameravani roditelji su obavezni da preuzmu dete bez obzire na osobine rođenog deteta (član 64. stav 1. Prednacrta). Oni se, ipak, ne mogu naterati da to i učine. Tako se, u pravnoj literaturi se navodi slučaj kada su braćni drugovi Italijan i Portugalka (par naručilaca) kao nameravani roditelji, nabavili spermu iz američke banke sperme u Kopenhagenu, a jajnu ćeliju im je donirala žena iz Engleske. Nakon oplodnje embrion je unesen u matericu nameravane majke. Za vreme trudnoće utvrđeno je da će surogat majka roditi blizance ženskog pola. Naručioци su zahtevali prekid trudnoće, ali je to surogat majka odbila. Posle rođenja dece naručioци ali ni surogat majka nisu hteli da preuzmu dete. Uz posredovanje agencije, decu je usvojio je par lezbijki iz Kalifornije, gde su deca i rođena.³⁶

Nameravani roditelji su, prema rešenju usvojenom u članu 65. Prednacrta, u obavezi da naknade surogat majci razumne troškove nastale nošenjem i rađanjem deteta, samo ako je to predviđeno ugovorom. Iz sintagme „Ugovorom može biti predviđena naknada razumnih troškova...” proističe da nameravani roditelji nisu dužni naknaditi razumne troškove ako to nije ugovorom predviđeno. Ove odredbe u neravnopravni položaj stavljaju surogat majku.

Pravo je nameravanih roditelja (predviđeno članom 64. stav 2. Prednacrta) da zasnuju „roditeljski odnos sa detetom“. Na taj način oni „stiču sva zakonska ro-

³⁴ Vid. Kovaček Stanić, G., Biomedicinski potpomognuto začeće i rođenje deteta: surogat materinstvo u uporednom evropskom pravu i Srbiji, *Stanovništvo*, br. 1/2013.

³⁵ Navodi se da je američki advokat sredinom sedamdesetih godina Noel Keane osnovao prvu agenciju za surogat materinstvo. Srednja cena surogat materinstva u SAD je oko 50 000 dolara, u Ukrajini, Češkoj ili Rusiji 25 000 evra, a u Indiji od 10 000 do 12 000 dolara – vid. Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 40, 43. i 52.

³⁶ Kovaček Stanić, G., *n. d.*, str.5.

diteljska prava i dužnosti“, prema tome, roditeljski odnos zasniva i onaj roditelj koji nema genetičku (biološku) vezu sa detetom. Roditeljski odnos nameravanih roditelja i deteta se zasniva „bez obzira da li njihov brak ili vanbračna zajednica još uvek postoji u vreme rođenja deteta“. Ako je razveden ili poništen brak nameravanih roditelja ili ako je prestala njihova zajednica, a pre toga dete nije bilo rođeno ni preuzeto, nije ni moglo nastati roditeljsko pravo nameravanih roditelja. Tada se postavlja pitanje: ko ima pravo da samostalno vrši roditeljsko pravo? Ova pravna situacija nije regulisana Prednacrtom, a na analogni način ne mogu se primeniti odredbe kojima je regulisano vršenje roditeljskog prava.

Navedene odredbe ne određuju u kojem trenutku nameravani roditelji zasnivaju roditeljski odnos sa detetom – u trenutku njegovog rođenja, kako kod prirodnog roditeljskog odnosa ili posle preuzimanja deteta. S obzirom na to da je roditeljski odnos izveden iz ugovora o rađanju za drugog, roditeljsko pravo nameravani roditelji stiču preuzimanjem deteta, što je trebalo izričito regulisati.

Surogat majka može odbiti da preda dete. To će se najčešće dogoditi ako je korišćena jajna ćelija surogat majke. Surogat majka je, u ovoj pravnoj situaciji, genetski i gestacijski majka.³⁷ Prednacrtom, međutim, nije predviđeno na kakav način će se dobrovoljno a ni prinudnim putem izvršiti ova obaveza surogat majke. Sledom toga, na ove odnose primenila bi se neodgovarajuća opšta pravila ZOO i Zakona o izvršenju i obezbeđenju.

Odredbe koje regulišu ugovor o rađanju za drugog ne određuje da nameravani roditelji moraju imati prebivalište u Srbiji. Argumentovano je istaknuto da se na taj način omogućava reproduktivni turizam. To bi imalo za posledicu da u Srbiju dolaze nameravani roditelji čije zemlje ne dozvoljavaju surogat materinstvo, kako bi im surogat majke u Srbiji rodile dete.³⁸ Zabaležen je, naime, „procvat reproduktivnog turizma“ – sa ciljem da postanu roditelji parovi odlaze iz zemalja u kojima surogat materinstvo nije dozvoljeno u zemlje koje ovaj oblik materinstva dozvoljavaju, a to su „za sada najčešće istočne i siromašnije zemlje“.³⁹

Nameravani roditelji imaju pravo da zahtevaju prekid trudnoće „Ako se tokom trudnoće surogat majke ustanovi da se na osnovu naučno-medicinskih saznanja može očekivati da će se dete roditi sa teškim telesnim ili duševnim nedostacima“.

5. MATERINSTVO I OČINSTVO U SLUČAJU RAĐANJA ZA DRUGOG

Ugovor o rađanju za drugog stavlja van snage drevno pravilo da je majka deteta žena koja ga je rodila. U slučaju rađanja za drugog u matične knjige se kao majka deteta upisuje žena koja na osnovu ugovora o rađanju za drugog ima nameru da se stara o detetu (nameravana majka) i kad njene oplodne ćelije nisu korišćene za opolodnju surogat majke (vid. čl. 60. st. 1. Prednacerta). Takođe, ne primenjuje se ni pravilo da je otac deteta koje je rođeno u braku muž majke deteta, a ako je rođeno van braka

³⁷ Isto, str. 15.

³⁸ Isto.

³⁹ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., n. d., str. 45.

- muškarac koji prizna očinstvo ili čije je očinstvo utvrđeno pravosnažnom sudskom presudom (vid. član 45. PZ). Ocem deteta koje je na osnovu ugovora o rađanju za drugog rodila druga žena kao surog majka smatra se bračni ili vanbračni drug nameravane majke – nameravani otac, bez obzira da li su njegove oplodne ćelije korišćene za oplodnju surogat majke (čl. 60. st. 2. Prednacrta).

Materinstvo i očinstvo nameravanih roditelja ne može se osporavati, čak ni u slučaju kada su za oplodnju surogat majke korišćene oplodne ćelije samo jednog od njih (čl. 60. st. 3. Prednacrta). Osporavanje materinstva zasnovanog na osnovu ugovora o rađanju za drugog nije, prema tome, dozvoljeno ni kada je surogat majka donirala jajnu ćeliju te je ona ne samo gestacijska nego i genetska majka rođenog deteta.

6. PRAVO DETETA DA ZNA KO SU MU RODITELJI

Pravila koja važe za biomedicinski potpomognuto oplodjenje (koje bi obuhvatalo i materinstvo na osnovu ugovora o rađanju za drugog) moraju uključiti i pravo deteta da „sazna svoje poreklo i očuva svoj identitet“, (čl. 64. st. 2. Ustava Srbije). Dete bez obzira na uzrast, ima pravo da zna ko su mu roditelji.⁴⁰ Ako je dete navršilo 15. godinu života i koje je sposobno za rasuđivanje može izvršiti uvid u matičnu knjigu rođenih i u drugu dokumentaciju koja se odnosi na njegovo poreklo (čl. 59. st. 1. i 3. PZ). Ovo pravilo bi trebalo primeniti i u slučaju doniranja ženske jajne ćelije ili oplodnih ćelija muškarca. Takav stav, međutim, nailazi na podeljena mišljenja.⁴¹

7. OPŠTI POGLED NA UGOVOR O RAĐANJU ZA DRUGOG

Činjenica nošenja i rađanja deteta odlučujuća za materinstvo u Porodičnom pravu Srbije: „Majka deteta jeste žena koja ga je rodila“ (čl. 42. PZ). Ovo važi i kad je dete začeto uz biomedicinsku pomoć, darovanom jajnom ćelijom (čl. 57 PZ). Jajna ćelija će se oploditi *in vitro* oplodnim ćelijama bračnog ili vanbračnog druga ili doniranim embrionom koji se zatim unosi u matericu žene. Žena koja je rodila dete postaje majka iako na dete ne prenosi svoje gene, a materinstvo žene donora se ne može utvrđivati.

Ocem deteta koje je začeto uz biomedicinsku pomoć smatra se muž majke (odnosno vanbračni drug), pod uslovom da je za postupak biomedicinski potpomognutog oplodjenja dao pismeni pristanak (član 58 st. 1. i 2. PZ).

Biološki potpomognuto oplodjenje, prema važećem pravu, je nada za parove koji ne mogu dobiti dete, a ne narušava bitno tradicionalno shvatanje porodice i braka. To bi se dogodilo ako bi u naš pravni sistem uneli neprirodan ugovor kao što je ugovor o rađanju za drugog. Stoga je opravdano Zakon o lečenju neplodnosti zabranio ugovor o rađanju za drugog – surogat materinstvo (član 56 tačka 25).

⁴⁰ Babić, I., *Komentar Porodičnog zakona*, “Službeni glasnik RS”, Beograd 2014, str. 203–205.

⁴¹ Ponjavić, Z., Utvrđivanje porekla deteta – između biološke istine i stabilnosti, *Pravni život*, br. 10/2014, str. 24-33 i Alinčić, M., Medicinski potpomognuta oplodnja i obiteljskopравни sukob interesa, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 56/4, 2006, str. 907. i 908; Draškić, M., *n. d.*, str. 14.

Zasnivanje materinstva na osnovu ugovora o rađanju za drugog usvojeno je u veći- ni država SAD, Južnoafričkoj Republici, Indiji, Rusiji, Češkoj, Ukrajini i Gruziji. Australija, Velika Britanija, Danska, Španija, Norveška, Švajcarska, Grčka i Meksiko u osnovi prihvataju surogat materinstvo ali na nekomercijalnoj osnovi. Surogat materinstvo zakonom je zabranjeno je u Francuskoj, Belgiji, Šved- skoj, Italiji, Nemačkoj, Austriji, Kini i Japanu. Ostale države nisu zakonom re- gulisale surogat materinstvo.⁴² Prema tome, znatno veći broj zemalja u svetu, uklju- čujući i one koje su ekonomski veoma razvijene, ne dozvoljava surogat materinstvo.

Predmet ugovora o rađanju za drugog su prava na ličnim dobrima (uključujući i pravo na fizički i psihički integritet i ljudsko dostojanstvo). Ona su po svojoj prirodi neprenosiva i ne mogu biti predmet pravnih poslova.

Nameravani roditelji mogu odbiti da prime dete koje ima nedostatke ili ima pol koji nisu očekivali ili kad je umesto jednog rođeno dvoje ili troje dece. Takva situacija drastično pogoršava položaj deteta. Osim toga, surogat materinstvo može ozbiljno uticati na odnose bračnih (vanbračnih) drugova jer je ono protivna dostojanstvu bračnih drugova i odnosima dece i roditelja.

Nameravana majka koja nije mogla da donira svoju jajnu ćeliju surogat majci, nego je to učinio samo njen bračni ili vanbračni drug (delimična genetska suroga- cija – član 63. st. 1. Prednacrta) imaće osećaj neravnopravnosti u odnosu na plod- nog bračnog ili vanbračnog druga. Ona se nije genetski a ni gestacijski povezala sa detetom jer dete ima gene njenog bračnog (vanbračnog) druga i druge žene – surogat majke ili druge žene koja je donirala janu ćeliju.⁴³

Surogat majka, kao što je istaknuto, može odbiti da preda dete nameravanim roditeljima pogotovo ako je ona i genetska majka deteta, s obzirom da je njena jajna ćelija oplodena oplodnim ćelijama nameravanog oca (roditelja) što može izazva- ti ozbiljne probleme u praksi, suprotne interesima deteta..

Ako se uopšte dozvoli zaključivanje ugovora o rađanju za drugog, na osnovu koga surogat majka ima pravo na „naknadu razumnih troškova izazvanih nošenjem i rađanjem deteta“ (čl. 65. st. Prednacrta), to će neminovno voditi ka uništavanju dosadašnje porodice i komercijalizaciji rađanja. Žene umesto subjekata rađanja postaju „objekti za upotrebu“ i eksploatacije. Najčešće žena pristaje da bude su- rogat majka zbog stanja siromaštva i nužde.⁴⁴ Po opštim pravilima obligacionog prava ugovor kojim se neko koristi stanjem nužde je zenaški i ništav (vid. čl. 141. st. 1. ZOO i čl. 152. st. 1. PZ).

⁴² Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 44. i 45. Kovaček Stanić, G., *n. d.*, str. 5–12; *Legislativa o ljudskoj reprodukciji uz biomedicinsku pomoć*, Univerzitet u Novom Sadu – Pravni fakultet, str. 63–283.

⁴³ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., *n. d.*, str. 50. i 51.

⁴⁴ Tako, iz istraživanja u SAD proističe da samo 4% surogat majki ima završenu srednju školu, a 40% ih je nezaposleno ili prima socijalnu pomoć. Sa druge strane parovi koji zaključuju ugovor sa surogat majkom su visoko obrazovani i bogati – vid. Micković, D., *n. d.*, str. 437.

Takođe, deca se degradiraju i pretvaraju u sredstvo za ostvarenje profita „umesto da budu ličnosti dostojne ljubavi i brige“.⁴⁵ Kad su nameravani roditelji istopolni to će direktno uticati na polnu orijentaciju deteta što nije u njegovom interesu.

U nauci se ističe da su istraživanja potvrdila da telo žene često odbacuje plod koji s njom nema genetsku vezu. Ali, ako je surogat majka ujedno i genetska, razdvajanje deteta i majke izaziva teške psihičke posledice. U budućnosti moguć je i incest iz- među deteta surogat majke i deteta koje je predato nameravanim roditeljima.⁴⁶

LITERATURA

1. Alinčić, M. (2006). *Medicinski potpomognuta oplodnja i obiteljskopравни sukob interesa*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 56/4.
2. Babić, I. (2014). *Komentar Porodičnog zakona*, Beograd: "Službeni glasnik RS".
3. Cvejić Jančić, O. (2009). *Porodično pravo*, Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
4. Danilović, J., i Stanojević, O. (2003). *Tekstovi iz rimskog prava*, Beograd: Službeni list SCG.
5. Draškić, M. *Biomedicinski potpomognuto oplodjenje*, ius.bg.ac.rs/.../bmpo.medicinsko/pravo.pdf
6. Draškić, M. (2007). *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
7. Živojinović, D. (2008). *Pravo na začecje uz pomoć biomedicine*, Pravni život, broj 10.
8. Kešina, I. (2003). Reprodukcijska medicina - izazov kršćanskoj slici čovjeka, *Crkva u svijetu*, broj 38.
9. Kovaček Stanić, G. (2009). *Porodično pravo*, Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
10. Kovaček Stanić, G. (2008). *Legislativa o ljudskoj reprodukciji uz biomedicinsku pomoć*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad: Sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj Vojvodine.
11. Kovaček Stanić, G. (2013). *Biomedicinski potpomognuto začecje i rođenje deteta: surogat materinstvo u uporednom evropskom pravu i Srbiji*, *Stanovništvo*, br. 1.
12. Kovaček Stanić, G. (2001). *Porodično-pravni aspekti surogat materinstva*, Pravni život, broj 9.
13. Micković, D. (2008). *Ugovori o surogat materinstvu: pravni i etički aspekti*, Pravni život, br. 10.
14. Ponjavić, Z. (2014). *Utvrđivanje porekla deteta - između biološke istine i stabilnosti*, Pravni život, br. 10.
15. Ponjavić, Z. (1997). *Prekid trudnoće - pravni aspekti*, Nomos, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu.
16. Ponjavić, Z. (2014). *Porodično pravo*, Beograd: Službeni glasnik.
17. Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž. (2015). *Bioetička kompleksnost problematike zamjenskoga majčinstva*, *Diacovensia*, br. 1.
18. Romac, A. (1973). *Izvori rimskog prava*, Zagreb: Informator.
19. *Sveto pismo staroga i novoga zavjeta*, Britansko inostrano biblijsko društvo, Beograd 1992.
20. Tolić, B., i Jelačić, O. (1975). *Umjetna oplodnja žene – pravni i deontološki problem*, *Naša zakonitost*, broj 2.

⁴⁵ Micković, D., n. d., str. 436.

⁴⁶ Radan, M., Vuletić, S., Rakošec, Ž., Šperanda, Ž., n. d., str. 65.

Prof. Ilija Babić, LL.D.

Faculty of European Legal and Political Studies in Novi Sad, Educons University

Motherhood on the Basis of the Contract - Giving Birth for Another Person

Law College, PanEuropean University Apeiron, Banja Luka

Maternity Contract based on the birth for someone else

Abstract: The Draft of the Serbian Civil Code provides for a new contract for the birth for another person, on the basis of which the parental relationship is established. This contract obligates the surrogate mother to carry and give birth to a child and deliver it to the married couple or companions (the intended parents), after impregnation by seeding cells of one or both of the intended parents. The intended parents are required to take the child and establish the parental relationship with the child.

The contract can be signed by a woman who lives with a surrogate mother (particularly justified by the reasons and determined on by the court in a contentious procedure - Article 63 of the preliminary draft), when it is necessary to use the seeding cells of the intended mother.

The contract on the birth for another person is not in the interest of the child. In the countries where it has been adopted, it represents a means of exploitation of the poorest women and it is unnatural. In the Draft, the contract is regulated mainly according to the general legal standards, whereas the autonomy of the parties involved regulates the rights and obligations (such as the waiver of surrogate mother to the status of mother, the moment of acquisition of parental rights of the intended parents, the handover of the child, reimbursement of reasonable costs, etc).

Keywords: surrogate mother; the intended parents; complete genetic surrogate process; partial genetic surrogate process; biomedical assisted impregnation